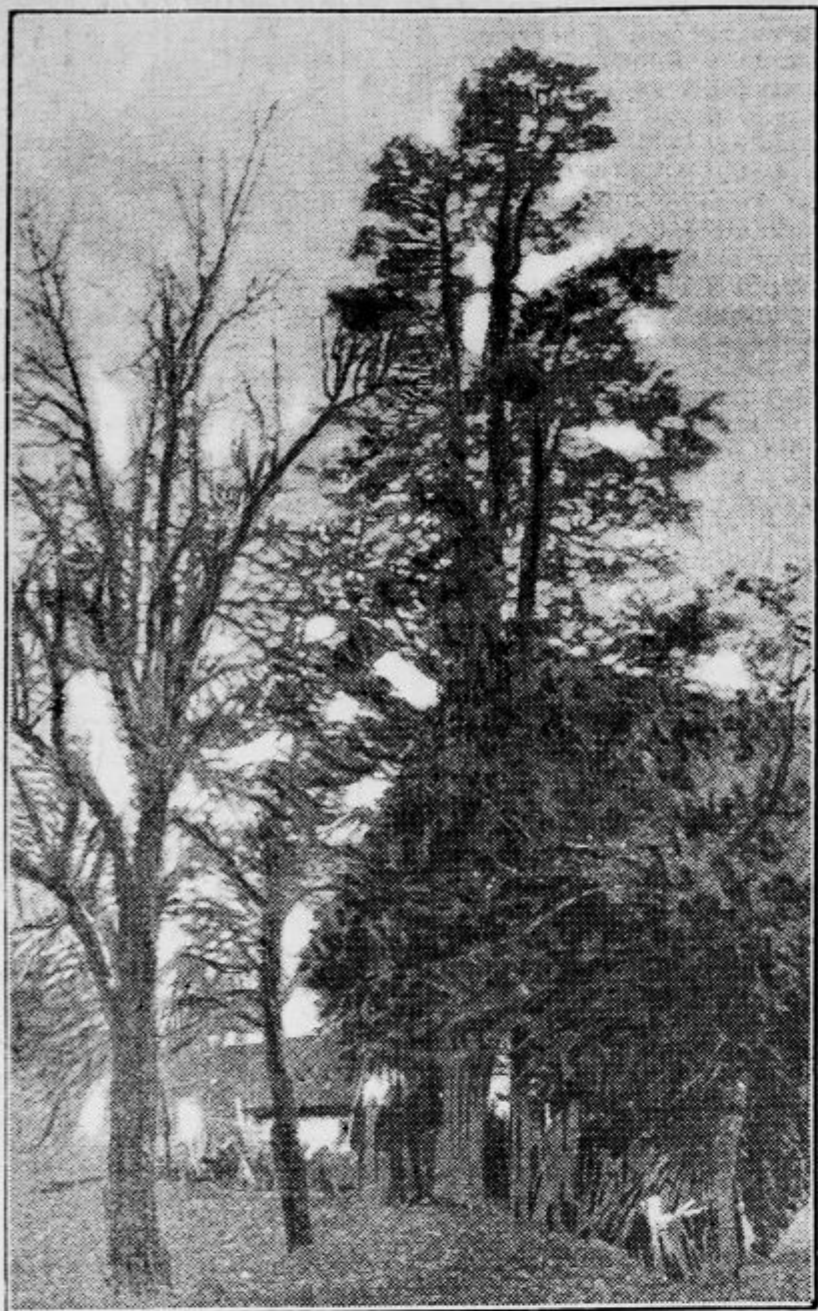

Zadnji rudar iz Lipniške doline

Zgodba o starcu, ki je dal življenje jamam, pa je prišel še smrti v rudnik iskat

Iz Lipniške doline

Naselbine v podnožju Jelovice se precej razlikujejo od drugih gorenjskih vasi in trgov. Najbolj podobni so si med seboj Železniki, Kropa in Kamna gorica. Po večini enonadstropne, zdane hiše se ti zde kakor stare, osivele žene, ki sanjajo o davnih, dobrih časih. Slog hiš, okusni čraski, zgradbam primerni vhodi, večkrat s prav umetniško kovanimi mrežami zavarovana okna, vse to pripoveduje: da so nekoč prebivali tukaj neodvisni, bogati ljudje, ki so mnogo denarja žrtvovali za umetnost, udobnost in izobrazbo svojih otrok.

Plavžev ni več

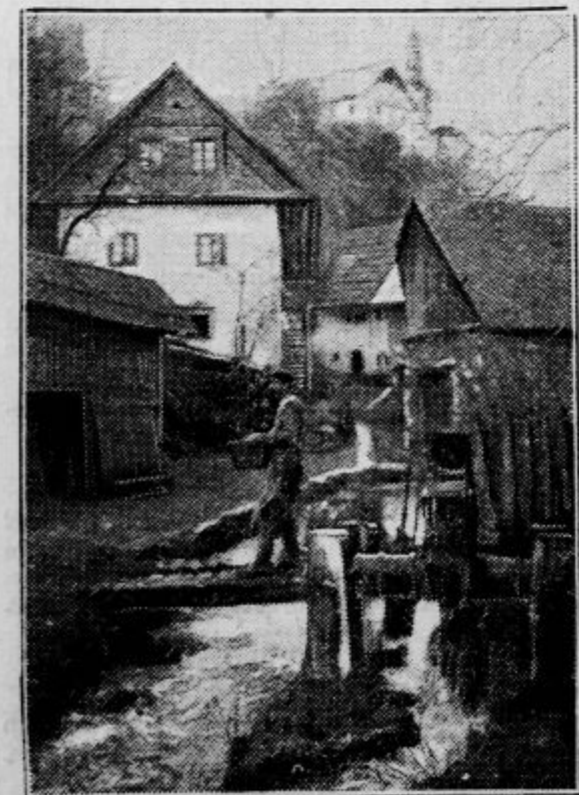
Če si ogleduješ te naselbine, pa ti bo tudi takoj jasno, kje je bil skozi stoletja neusahljiv vir bogastva. Pred nekaj leti so bili žal podiri plavže, sicer že dolgo počivajoče, toda vendar najglasnejše pripovednice o lepih časih Kroke, Kamnegorice in Železnikov. V teh plavžih so toplili železno rudo, nakopano po večini v okoliških rudnikih. V Kamnigori in v Kropi še danes poje železna pesem, ki pa je ni primerjati z zvenečo jekleno pesmijo davnih časov, klavira v vigenah in »morca« v stari fužini. To so spomini in ostanki železne obrti in industrije. Spomini na rudarstvo pa so vse bolj zabrisani. Če bi ne bilo ustnega izročila in nekaj zapiskov, bi ljudje danes sploh več ne vedeli, kaj pomenijo velike odprtine, škrbine, prepado in žrelom podobne jame na Jelovici in gričih v okolici omenjenih vasi.

In vendar, koliko zakladov je prišlo iz rovov, ki so nekoč držali globoko v podzemlje, na beli dan. V teh krajih so kopal narodi že v prazgodovinski dobi, njih delo so nadaljevali Rimljani. Nato je delo bržčas nekaj stoletij počivalo. Pa so prišli novi ljudje z beneških ravnin zemeljskih zakladov iskat. Spet so začeli z delom, ki je uspevalo, dokler niso bili odkriti bogatejši rudniki v drugih delih sveta. Zadnji udarec našemu rudarstvu na Gorenjskem pa je dala železnica, ki je jela privlačiti v naše kraje laže in ceneje pridobljeno železno rudo, kakor je bila ruda iz domačih jam.

Puščavnik izpod Jelovice

Ko so rudniki zaspali, so rudarji odšli. Tisti, ki so ostali, so rovnico in lopato zamenjali za sekuro in žago, postali so drvarji, nekaj pa se jih je oprijelo poljedelstva. Le eden je bil, ki se ni mogel ločiti ne od rovnice ne od lopate in tudi ne od domačih krajev. Odšel je sicer za nekaj let s trebuhom za kruhom, v tuji svet, pa se je vendar vrnil umret.

O čudaškem možu, o zadnjem pravem rudarju, ki je bil sicer preprost človek, vendar za tiste čase izredno izobražen v

Stare kovaško kolo ob vigeni

zvela noč. Vrsto let se ni slišalo o njem. Nihče ni vedel, kam bi bil odšel in ali je sploh še živ. Tako, kakor je bil izginil, tako se je spet pojavil.

»Vsi smo se izogibali puščavniku,« je nadaljeval oče, »ker smo vedeli, da mu je ljube, da ga ne motimo. Sploh se ni z nikomer razgovarjal in umikal se je ljudem, če je le mogel. Mnogi so bili mnenja, da je mutast. Le-to pa je ovrget žan, ki je bil tako radoveden in navihnan, da je puščavnik kljub svarilom staršev zasledoval, kjerkoli je mogel.

Molitev na skali

Nekoč je zvedel, da puščavnik hodi molit vsako nedeljo med mašo na skalo na kraj Jelovice, od koder ima lep razgled na kropsko cerkev, Kapelico. Na prihodnji praznik, Veliki šmaren, se je bil žan skril v neposredni bližini puščavnike molinice. Izredno lep prazničen dopoldan je bil. Sonce je sijalo v vsem planinskem krasu, iz doline je prihajalo veličastno, praznično zvonjenje. Ko so v Kropi pri Kapelici in pri Sv. Lenartu s pritkavanjem oznanjevali pričetek maše, je skoraj neslišno prišel iz goščeve bosonogi puščavnik, noseč pod pazduho debelo mašno knjigo. Stopil je na pečino, pogledal v dolino in se pokrival. Nato je pokleknil, knjigo pa je položil predse na skalo. Spet se je pokrival in nato, v veliko začudenje mojega brata, pričel moliti na glas. Ko je v kropski cerkvi zvonilo k evangeliju, je mož vstal in s precej močnim glasom pel staro cerkveno pesem. Navihana žilica mojega brata pa ni mirovala. Prav tokrat, ko so iz cerkvene stolpe oznanili, da je v cerkvi zauživaje, in se je sklonjeni starček pobožno trkal na prsa, je v skrivališču sprožil močno nabito pištolo. Hotel ga je prestrašiti, a on se ni brigal za pok. Niti zganil se ni, molil je dalje, dokler ni maša minula. Ko pa je bilo maše konec, je pobral knjigo in hitro

Pogled na Kamno gorico

Avignon, papeško mesto v Franciji

Nekaj drobcev iz dni, ko je fevdalna gospoda v Rimu spravila papeštvo ob ves ugled

Pred kakimi štirimi leti so francoski časopisi prinesli vest, da se nedavno umrl papež Pij XI. bavi z mislijo, da zaprosi paško vlado za gostoljublje, ako bi se mu ne posrečilo sporazumeti se z italijansko vlado v nekih zelo važnih vprašanjih. Te vesti so kmalu utihnile, ker je pač prišlo do sporazuma med rimsko cerkvijo in rimsko vlado, vendar pa je južno francosko mesto Avignon živelo tiste dni v velikem in radostnem vznemirjenju. Bilo je skoro samo po sebi umerno, da bi se poglavar rimske cerkve naveli v tem mestu, ki je bilo že od l. 1309. do 1377. sedež papežev, ter bi za preselitev prišlo v poštev kakor nobeno drugo.

V onih letih silnih cerkvenih zmešnjav, ko so pripravljali se plemiške rodbine v Rimu spravile papeštvo ob ves ugled, je južna Francija postala središče zapadnega krščanskega sveta s čimer je seveda tudi država pridobila mnogo na svoji veljavi. V tej dobi so v Avignonu stolovali štirje papeži: Janez XXII., Benedikt XII., Klemen VI. in Gregor XI. Dasi niso živeli v Rimu, jih vendar cerkev priznava za pravomočne papeže, kar kaže, da papeštvo ni združeno z neobhodnim prebivanjem v Rimu. Francoski kralji so seveda z veseljem pozdravili odločitev Janeza XXII., ki se je prvi na-

izginil za zelenim zagrinjalom poletnega gozda.

Smrt v samoti

Okoli Malega šmarna je bilo, ko že par juter ni bilo videti, da bi se kadilo iz puščavnikove kočice. Nekaj časa smo ogledovali kočico od zunaj in prisluskovali. Nič se ni gnilo. Nato je moj brat previdno odprl vrata. Tu se je nudil žalosten prizor. Sredi izbe je ležal mrlič, posut od roja muh. Ko smo dobro vstopili v kočico, polno neprijetnega duha, pa je Jurij zakričal in že smo vsi preplašeni planili iz kočice. Kaj je bilo? smo se vpraševali, kdo je zakričal? Ali niste videli, kako se premika hlebec kruha na zaboj? je trdil Jurij. Gotovo je v hlebcu puščavnikova duša!

Pa se je že spet ojunail žan. Prepričati se moramo! je menil. Vzel je dolgo palico in vstopil v izbo. Mi pa smo radovedno, plašno pomolili glave skozi vrata. Hleb se je še vedno premikal. Brat je s palico dregnil vanj in že je bila rešena razburljiva zagonetka: iz hleba so skočile tri miši.

Kljub temu, da smo si bili v življenju s puščavnikom precej tuji in da se je ogibal on nas, mi pa njega, smo si postali topli prijatelji po njegovi smrti. Natrgali smo velik šop planinskega cvetja in položili šopek v izbo. V dolino smo poslali sla. Obvestil je poleg naših staršev tudi župnika. Še isti dan proti večeru so dospeli v planino nosači s krsto, kamor smo položili zadnjega rudarja iz Lipniške doline. Pospravili so krsto in kopita in odšli v sprejodu za svojim pokojnim sodržavljanom iz zelenega kraljestva v dolino. Tih, sklonjenih glav smo stopali za krsto. V naših dušah je ležala žalost, ko se je sprevod pomikal skozi temni gozd, tu pa tam posrebljen od mesečine. Bilo je konec veselja, konec lepih dni. Kmalu je bilo treba nazaj v mesto.

»Prijetlove jame«

Prijatelj je imel lep pogreb. Poleg mnogih kovačev so se pogreba udeležili tudi nasledniki starih rudarskih in fužniskih družin. Najtrajnejši spomin na zadnjega rudarja iz Kamne gorice pa je ime jam, kjer je nekoč Prijatelj kopal rudo. Vsi domačini še danes poznajo Prijatlove jame, kdo je bil mož, po katerem se imenujejo, pa so menda že davno pozabili vsi.

Angleži, Aragongi z Balearci in Bavarci? Prusi! Vsi pa se naj pomirijo s sveto cerkvijo. S trpkostjo nadaljuje papež svoj poziv: »kako je vendar žalostno, ko vidimo, da so nejeverniki vkljub razlikam po narodnosti, jeziku in segah edini v svojem sovraštvu proti cerkvi, dočim se krščani vedno le pripravljajo na boj drug proti drugemu.« Ko je pet let kasneje izbruhnila v južni Franciji črna kuga, je med nekim ljudstvom izzvala silovito neveljavo do Židov. Dolžili so jih, da so sami zakrivali in namenoma razširili kugo, ki naj vniči krščanski svet. Toda za preganjance se je zavel zelo odločno papež Klemen VI. češ da »ne bo trpel ničlih bedastoč in vraž ter da so po nedolžnem preganjanju Židje pod njegovo zaščito.«

Njegov naslednik Inocent VI. — ki so mu kardinali dali to ime, menč, da je res v vsakem oziru krotak in neškodljiv, — so je takoj po kronanju prelevil v moža z upravnim levjim pogumom in odločnostjo. Novi papež je začel ostro borbo proti razkošju. Dal je na gmadi sežgati nekoliko cerkvenih dostojanstvenikov, ker niso imeli »pravega pojmovanja o resničnem ubožstvu, na katero so se bili zaobljubili s prisego.« V ostalem pa je strogi sv. oče, ki je razkošnost preganjal celo z ognjem, živel sam izredno strogo, skromno in vzglodno. Sovražil je hinavstvo, ki se tako rado zateka pod plašč pobožnosti in si stekel mnogo prijatelje ter tudi sovražnikov s tem, da je prav strogo grajal vse »zajedalice, ki dobro in brez truda žive od dela drugih.« Ta pametni sv. oče, ki je sam živel še strožje, kakor je zahteval od drugih, je inesto Avignon obdal z mogočnim zidom, da je bil varen pred mogočnimi sovražniki.

Za njim je prišel Urban V., ki se je vse svoje življenje trudil, kako bi izpopolnil delo svojega prednika. Z omenjenimi pesnik Petrarca ga je zaradi tega globoko spoštoval. L. 1365. mu je pisal: »Dokazali ste nenasitnim bogatašem, da se da dostojno živeti tudi na skromen način. Kako žalostna in gnusna je misel, da so nekateri kar zasuti z zemeljskimi darovi, zlatom, posestmi in raznim bogastvom, dočim drugi, čisto boljši in vrednejši, umirajo v lakoti in bedi.« Urban V. je bil med avignonskimi papeži najbolj delaven. Njegovo geslo je bilo: »Ne odkladaj ničesar na jutri.« Tudi od drugih je zahteval takojšnjo izvršitev dnevnih poslov brez oklevanja in odlašanja.

S smrtjo Gregorja XI. se konča papeštvo v Avignonu. Za njim je prišla doba največjih zmed v cerkvi. Bili so včasih kar po trije papeži, ki so se med seboj preklinjali in verniki pri najboljši volji niso vedeli, kdo je pravi krmar ladje sv. Petra. Vsek se je držal onega, ki mu je pač najbolj prišlo. Gospod je s potrpežljivostjo in prizanesljivostjo dopuščal to pohujšanje, ki se je končalo šele l. 1417 in od tedaj vlada rimski cerkvi zopet samo po en papež.

Šale in zbadljivke pred 70 leti

Pri bolnici

Bolnica Avstrija: Koliko sem uže imela zdravnikov, blagorodnih in neblagorodnih! Vendar ne vem, ali mi je upati zdravja? Kaj mislite vi, ljubi moj novi zdravnik?

Zdravnik Potocki: Stara, srčna hromota! Krize odpravljamo, kriza ostaje.

V nebesih

Bog: Ali ne trka uže spet sivobradi pruski Vilhelm s plešastim Bismarkom na nebeska vrata?

Sv. Peter: On ter vse njegovo ljudstvo denes pobožno prosi, da bi ti Francoze tako pomiril, kakor se je bilo pred štirimi leti zgodilo Avstrijem pri Sadovi. Razpisal je namreč pobožno molitev po vsem svojem kraljestvu.

Bog: V tacihi molitvah je malo pobožnosti.

Sv. Peter: Nekoliko vendar. Pogledi Napoleona. Misliš, da se ta stari grešnik kaj gane s kako ponižno prošnjo, kakor bi se spodobilo? Torej menim, da bode res treba Prusom pomagati, kakor smo jim 1866. leta pomagali.

Bog: Prusi niti 1866. leta niso bili zmogli zaradi svojih zaslug, nego zaradi avstrijskih grehov.

Sv. Peter: Če torej ne mislimo pomagati Prusu, pomagajmo Napoleonu, ako se oglasi.

Bog: On če se oglasi, meniš, da mu je potem svobodno, po svetu ljudi moriti? Njisi li še nikoli slišal o razbojnikih, kateri tudi na kolenih prosijo mene, mater božjo in razne svetnike, da bi jim pomagali pri njihovem delu?

Sv. Peter: Slišal. Uže mene samega so prosili.

Bog: Ali si jim pomagal?

Sv. Peter: Nijsem. Razbojnih del ne podpira noben pošten mož, a kam li svetnik moje vrste v nebesih!

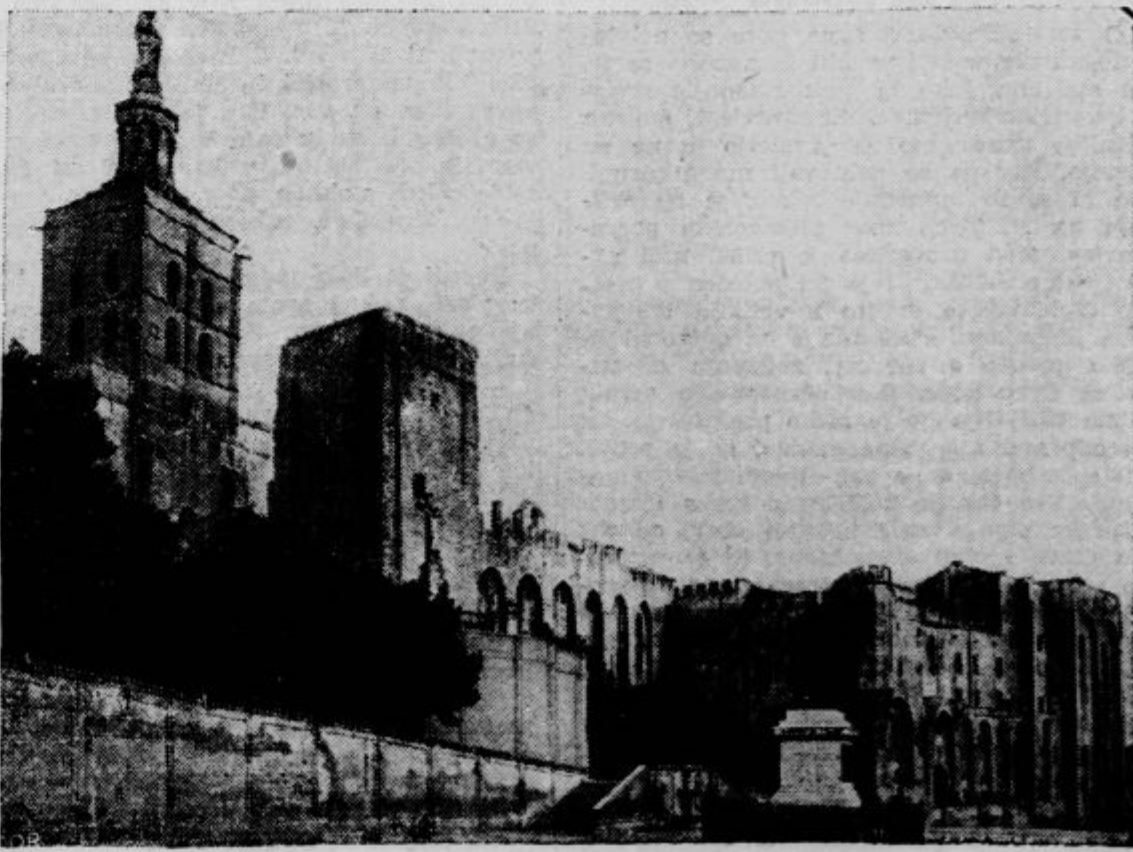
Bog: Ali so te vojne kaj drugega, nego surov grabež tujih dežel in prelivanja nedolžne krvi? Zakleni vrata s ključem in zapahom ter zamaši vse bolni, da na bode moglo v nebesa niti to nečloveško divje moledovanje in kričanje.

(Levstikov »Pavliha«, 1870.)

BRADA V SEZONI HRIPE.

— Pri temle vremenu te iz dna duše zadržujem za tvojo brado.

Papeška palača in katedrala v Avignonu

